

Jonas Šliūpas Latvijoje (1919–1920 m.)

R e g i n a K V A Š Y T Ė
Šiaulių universitetas

Pagrindinės sąvokos: *Jonas Šliūpas, diplomatinė veikla, Lietuvos atstovybė, Latvija.*

Įvadinės pastabos

Lietuvos ir Latvijos santykiai buvo ir tebėra daugialypiai, todėl jie domina įvairių sričių tyrėjus. „Lietuvoje tiek tarpukario, tiek šiandieninėje historiografijoje yra rašyta apie lietuvių ir latvių tautų bendrumą: kalbą, papročius, tautosaką, istorinę praeitį, dramatiškus gretimų tautų santykius, tačiau tai tik pavieniai darbai, skirti atskiriems lietuvių ir latvių istorijos epizodams“ (Š i m k u s 2007, 100). Istoriografijos tyrimus papildytų ir konkrečių asmenų indėlių atskleidžiančios studijos, nes kiekviena asmenybė, prisidėjusi prie tarpvalstybinių santykių plėtojimo, laikytina vertingu tyrimų objektu. Su Latvija susijęs Lietuvoje garsus bei jai daug nusipelnęs politikas, visuomenės veikėjas ir publicistas dr. Jonas Šliūpas (1861–1944). Nors apskritai duomenų apie Šliūpo gyvenimą ir jo įvairiapusę veiklą gausu, kai kurie gyvenimo epizodai mažiau tyrinėti arba esama prieštaringų nuomonių dėl jo veiklos. Tai pasakytina ir apie laikotarpį, kai Šliūpas atstovavo Lietuvai Latvijoje. Akivaizdu, kad Šliūpo ryšiai su Latvija gali būti atspindėti, pavyzdžiui, per bendros valstybės steigimo idėją, per leidinių apie lietuvių ir latvių gyvenimą leidimą, tačiau kalbamuojų atveju domina jo diplomatinė tarnyba Latvijoje. Nors ši veikla truko neilgai, ji vyko sudėtingu ir svarbiu abiem šalims istorijos tarpsniu, todėl reikalauja tinkamo ir išsamaus vertinimo. Šio straipsnio **tikslas** – surasti ir išanalizuoti kuo daugiau duomenų apie Šliūpą kaip Lietuvos atstovą Latvijoje. Informacija rinkta iš įvairių šaltinių: paskelbtų kitų tyrėjų darbų, Latvijos spaudos, Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus ir Šliūpo archyvo, kurį Šiaulių universitetui iš JAV perdavė jo sūnus Vytautas Šliūpas¹, taip pat duomenų ieškota internete. Tyrimas atliktas šaltinių analizės ir komparatyvistinio tyrimo **metodais**. Kelti tokie **uždaviniai**: 1) rasti kuo daugiau informacijos apie J. Šliūpo veiklą Latvijoje; 2) apibrėžti laikotarpį, kada Šliūpas paskirtas Lietuvos atstovu Latvijoje, ir nustatyti, kaip ilgai juo buvo; 3) išsiaiškinti eitų pareigų pavadinimą; 4) nustatyti jo pasitraukimo iš pareigų priežastis; 5) aptarti rastą informaciją apie atstovybės buvimo vietą Rygoje; 6) apžvelgti, kokie ryšiai po pasitraukimo iš pareigų siejo Šliūpą su Latvija ir

¹ „Aušrininko dr. J. Šliūpo vardo archyvas“ įsteigtas 1987 m. lapkričio mėnesį (Š l i ū p a s 2003).

kaip jis prisimenamas dabartiniu metu. Kadangi Šliūpo veikla Latvijoje atspindėta ir latvių kalba rašytuose šaltiniuose, norėta taip pat išsiaiškinti, kaip buvo rašoma Šliūpo pavardė latviškai.

Informacija apie Jono Šliūpo diplomatinę tarnybą Latvijoje

Susidomėti J. Šliūpo kaip diplomato veikla Latvijoje paskatino Juozo Jakšto knygoje perskaitytas teiginys: „Apie Šliūpo trumpalaikę diplomatinę tarnybą Latvijoje beveik nieko nežinoma. Net ir jis pats autobiografijoje vos pora sakinių apie ją užsimena“ (Jakštas 1996, 237). Sukėlė abejonių, ar tikrai tokia išskirtinė, daugialypė asmenybė, kokia buvo Šliūpas, galėjo nepalikti pėdsakų formuojant Lietuvos ir Latvijos santykius. Abiejų valstybių santykių tyrėjo Zenono Butkaus monografijoje rastas ką tik cituotai minčiai priešingas teiginys: „Pažymėtina, kad šaltinių J. Šliūpo diplomatinei veiklai Latvijoje tirti nėra jau taip mažai. Lietuvos VA saugomi jo pranešimai Lietuvos vyriausybei, įvairūs kitokie susirašinėjimo su ja dokumentai <...> Vertinga medžiaga yra J. Šliūpo interviu, duoti Latvijos spaudai <...>“ (Butkus 1993, 37–38). Būtent Latvijos spaudos šaltiniais straipsnyje daugiausia ir remtasi, pavyzdžiui, informacijos apie Šliūpą kaip Lietuvos atstovą rasta publikacijose politiniame, visuomeniniame ir literatūriniame dienraštyje *Baltijos Vėstnesis* [Baltijos žinianešys] (*BV*), Latvijos Valstiečių sąjungos laikraštyje *Brīvā Zeme* [Laisvoji žemė] (*BZ*) ir Rygoje Baltijos vokiečių leistame laikraštyje *Rigasche Rundschau* [Rygos apžvalga] (*RR*).

Paskyrimas eiti pareigas

Tyrime pirmiausia keltas uždavinys nustatyti, kada Šliūpas paskirtas dirbti Latvijoje ir kaip ilgai truko jo diplomatinė tarnyba šioje šalyje, nes, kaip paaiškėjo išnagrinėjus įvairius šaltinius, tai nėra vienodai traktuojama. Kai kuriuose šaltiniuose net nebandoma tikslinti Šliūpo paskyrimo eiti šias pareigas laiko. Tokiose publikacijose dažniausiai minimi tik metai ar jų dalis arba tiesiog apytikrė šios veiklos trukmė. Pavyzdžiui, rašoma, kad „1919 m. J. Šliūpas aktyviai dalyvavo kuriant Lietuvos valstybę. Tada² kurį laiką dirbo diplomatinį darbą Paryžiuje, Londone, Rygoje <...>“ (*V*) arba „1919 m. pavasarį J. Šliūpas bandė užsiimti vyriausybine veikla – nesėkmingai formavo Laikinosios vyriausybės III-įjį ministrų kabinetą. Tų pačių metų antroje pusėje atstovavo Lietuvai Latvijoje“ (Laurinavičius 2011). J. Jakštas bando tikslinti laiką ir spėti: „Atvažiavęs [iš Paryžiaus – R. K.] neilgai tegyveno Lietuvoje. Prezidentas tuojau siuntė jį pasiuntiniu į Latviją ir Estiją. Jam padėjėju davė L. Natkevičių (diplomata nepriklausomybės laikais ir buvusį paskutinį Lietuvos pasiuntinį Maskvoje iki 1940 m.). Tikrojo paskyrimo data, kaip ir atvykimo į Lietuvą iš Prancūzijos, neaiški. Iš aplinkybių numanu, kad tai buvo 1919 m. rudenį. Tuo metu spalio – lapkričio mėnesiais vyko aplink Rygą latvių kovos su bermontininkais⁵³ [žr. 53 išnašą: K. J. Strazdin (red.). *Istorija Latviskoi SSR*, Rīga, 1958, 188 p.], kurių metu, kaip iš Šliūpo autobiog-

² Čia ir toliau citatose datų ar laikotarpių aprašų retinimas mano – R. K.

rafijos aiškėja, jis gyveno Rygoje⁵⁴ [žr. 54 išnaša: *Išpažintis*, 10 p.] (J a k š t a s 1996, 237). Juliaus Būtėno knygos priede pateiktoje Šliūpo biografijoje rašoma: „1919.09 – Grįžo į Lietuvą, paskirtas Lietuvos pasiuntiniu Latvijoje ir Estijoje <...>“ (B ū t ė n a s 2004, 263). Laisvojoje internetinėje enciklopedijoje *Wikipedia*, kuria visuomenė dažnai naudojasi kaip informacijos šaltiniu, nurodytos tik metų ribos, kada J. Šliūpas ėjo pareigas, t. y. 1919–1920 (*VE*). JAV išleistoje *Lietuvių enciklopedijoje*, taip pat kaip ir Jakšto knygoje, minimas 1919 metų rugsėjis: „1919 IX išsiųstas Lietuvos pasiuntiniu Latvijai ir Estijai“ (*LE* 1964, 56). Kad tų metų rugsėjį Šliūpas jau buvo Rygoje, patvirtina Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus (*Latvijas Nacionālais vēstures muzejs*; toliau *LNVM*) fonduose rasta nuotrauka (autorius Martinis Lapinis³), kurioje užfiksuotas pirmasis Latvijos armijos paradas svečių iš Lietuvos ir Estijos garbei Rygoje 1919 m. rugsėjo 12 d. (žr. 1 pav.). Nuotraukos apraše sakoma, kad penktas stovi Lietuvos karinis atstovas (latv. *militārais pārstāvis*; apie pareigų pavadinimus žr. toliau) Latvijos Respublikoje J. Šliūpas.

1 pav. Pirmasis Latvijos armijos paradas svečių iš Lietuvos ir Estijos garbei Rygoje (1919 09 12; Martinio Lapinio nuotrauka; *LNVM*)

Visiškai kitas vaizdas, pasižiūrėjus į Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos interneto svetainėje skelbiamus duomenis: „1920 – 1920.02.08 dr. Jonas Šliūpas – pirmasis Lietuvos atstovas Latvijoje. 1920.02.08 – 1921.11.10 Dovas Zaunius – Lietuvos laikinasis reikalų patikėtinis Latvijoje“ (*URM*). Beje, po Šliūpo Lietuvai Latvijoje atstovavęs Zaunius yra pirmas Lietuvos diplomatas, kurį į diplomatinės tarnybos darbuotojų biografijų žodyną įtraukę latviai (*LĀDD* 2003, 395). Šliūpo vardas joje išvis neminimas. Sunku pasakyti, kodėl taip, tačiau viena

³ Nuotraukos autorius Mārtiņš Lapiņš (1873–1954) buvo fotografs ir kino darbuotojas, fotografijų salono savininkas Rygoje, vienas iš Latvių fotografijos draugijos (latv. *Latviešu fotogrāfiskā biedrība*) steigėjų (1906 m.) (V a n a g a 2004, 50).

iš versijų galėtų būti susijusi su santykių tarp valstybių statusu. Kaip teigia latvių istorikas Richardas Treijas (Rihards Treijs), kol valstybė nėra pripažinta juridiškai (*de jure*), nekalbama apie pasiuntinius ir jie neakredituojami prie vyriausybių: „... Latvijos diplomatinis pārstāvjus līdz valsts atzīšanai *de iure* oficiāli⁴ parasti nesauca par sūtņiem un neakreditēja pie attiecīgo valstu valdībām“ [Latvija diplomatinis atstovus iki valstybės pripažinimo *de iure* dažniausiai nevadino pasiuntiniais ir neakreditavo prie atitinkamų valstybių vyriausybių] (T r e i j s 2003, 58). O Lietuvą Latvija pripažino tik 1921 m.: „1919 09 08 Δ [Latvija] pripažino Lietuvą *de facto*, 1921 02 23 – *de jure*“ (VLE XI 2007, 578). Cituotoje R. Treijo knygos apie Latvijos diplomatiją ir diplomatus, kur kalbama ir apie kitų šalių atstovus, asmenų rodyklėje Šliūpo pavardės nėra – iš to galima daryti išvadą, kad jis knygoje nepaminėtas.

Tokia paskyrimo eiti diplomatinę tarnybą Latvijoje laiko įvairovė verčia ieškoti toliau: ar tikrai tai nėra tiksliai išsiaiškinta? Kaip rašo Zenonas Butkus, „1919 m. rugpjūčio 12 d. Lietuvos vyriausybė nuolatinio atstovu Latvijoje paskyrė J. Šliūpą, o karo atašė – V. Natkevičių“ (B u t k u s 1993, 23). Tokią datą patvirtina Latvijos laikraščio *Brīvā Zeme* pirmajame puslapyje 1919 m. rugpjūčio 20 d. skelbiamas straipsnis antrašte *Lietavas⁶ sūtņis Latvijā J. Šlūpas* [Lietuvos pasiuntinys Latvijoje J. Šliūpas], kuriame rašoma: „Lietavas valdība iecēlusi par savu sūtņi pie Latvijas valdības pazīstamo lietaviešu politikī J. Šlūpasu⁷. Kā no LPB [Latvijas Preses birojs – R. K.] ziņojuma redzams, Lietavas priekšstāvis jau stādījies priekšā mūsu ministru prezidentam. Šo Lietavas valdības soli var tikai apsveikt. Pēc pastāvīgu sakaru uzturēšanas jau sen bija jūtama liela vajadzība“ [Lietuvos vyriausybē paskyrusi savo pasiuntiniu prie Latvijos vyriausybės žinomą lietuvių politiką J. Šliūpą. Kaip matyti iš Latvijos spaudos biuro pranešimo, Lietuvos atstovas jau prisistatė mūsų ministrų prezidentui. Šį Lietuvos vyriausybės žingsnį galima tik pasveikinti. Nuolatinio ryšių palaikymo jau seniai buvo labai laukiama] (žr. 2 pav.). Straipsnis supažindina ir su Šliūpo asmenybe, pavyzdžiui, akcentuoja jo veiklą JAV ir primena, kad Šliūpo ryšiai su latviais jau užsimezgę senokai, kad jis yra ir bendros valstybės idėjos sumanytojas. Straipsnis baigiamas ligšiolinės veiklos įvertinimu ir kartu palinkėjimu: „Mēs izsakām pārliecību, ka Šlūpasa kungs, kurš savos politiskos uzskatos aizstāvējis jo ciešu tuvināšanos starp abām valstīm, būs arī īstā persona, kura spēs likt pamatu lietaviešu-latviešu

⁴ Korektūros klaida – turi būti *oficiāli*.

⁵ Z. Butkus knygos tekste du kartus (p. 28 ir 32) mini V. Natkevičių, o vardų rodyklėje pateikia vardą ir pavardę Vladas Natkevičius (B u t k u s 1993, 159), o J. Jakšto ir *LE* tekstuose kalbama apie L. Natkevičių, t. y. remiamasi jo vardo pirmuoju variantu Ladas, kuris minimas kai kuriuose šaltiniuose. Ladas (Vladas) Natkevičius (1893–1945) – diplomatas, teisininkas, politikos ir visuomenės veikėjas, teisės mokslų daktaras (*VE*).

⁶ Lietuvos pavadinimo forma *Lietava* latvių kalboje buvo įprasta XX a. antrajame–trečiajame dešimtmetyje, o tautybė atitinkamai *lietavieši* (šiuolaikinės formos *Lietuva* ir *lietuvieši*).

⁷ Apie Šliūpo pavardės rašymą latviškai žr. toliau.

draudzībai oficiālā ceļā“ [Mes išreiškiame įsitikinimą, kad ponas Šliūpas, kuris savo politiniai įsitikinimai grynų ypač glaudų suartėjimą tarp abiejų šalių, bus ir tikrasis asmuo, kuris sugebės padėti pagrindus lietuvių-latvių draugystei oficialiu keliu] (BZ 1919 08 20). Kitoje publikacijoje tame pačiame laikraštyje dar tiksliau įvardijamas laikas, kada Šliūpas atvyko į Latviją: „18. augustā ieradās Rīgā Lietavas priekšstāvis Latvijā un Igaunijā Dr. Jonas Šliupasa kungs. Šodien Šliupasa kgs [kungs – R. K.] pieņēma Latvijas Preses Biroja priekšstāvi un deva laipni plašāko pārskatu par Lietavas apstākļiem“ [R u g p j ū č i o 1 8 d. atvyko į Rygą Lietuvos atstovas Latvijai ir Estijai ponas dr. Jonas Šliūpas. Šiandien ponas Šliūpas priėmė Latvijos Spaudos biuro atstovą ir maloniai pateikė plačiausią Lietuvos sąlygų apžvalgą] (BZ 1919 08 22).

Leetawas ūhtniš Latwijā
U. Šchlupašs.
Leetawas waldiba eezeļušī par ūawu ūhtni pee Latwijas waldibas pašūstamo leetaweesču politiki U. Šchlupašu. Kā no LPB ūnojuma redšams, Leetawas preekšstahwis jau stahbijees preekšča mušfu ministru prezidentam.
Ščo Leetawas waldibas ūoli war ūifai apšweikt. Dehž pašahwigu ūakaru ušlurešāanas jau ūen bija ūajuhtama leela wajadšiba.

a

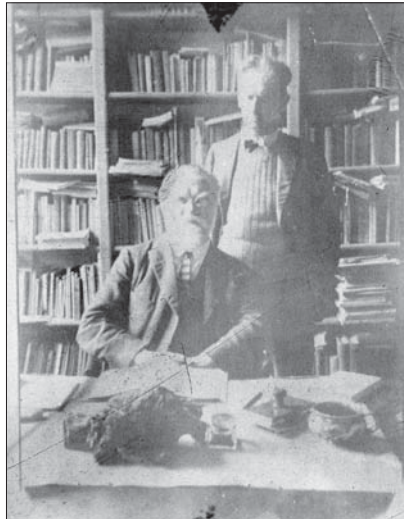
Par Leetawas stahwoli.
(Saruna ar Leetawas ūhtni)
18. augustā eeradās Rīgā Leetawas preekšstahwis Latwijā un Igaunijā Dr. Jenafs Šchlupašs kungs. Šchodeen Šchlupaša kgs peenehma Latwijas Preses Biroja preekšstahwi un dewa laipni plašāko pāršlatu par Leetawas apstākļiem.

b

2 pav. Straipsnių apie J. Šliūpo paskyrimą atstovu Latvijai fragmentai
(a – BZ 1919 08 20; b – BZ 1919 08 22)

J. Šliūpo archyve Šiaulių universitete rasta ir viena asmeninio pobūdžio, spėjama, to laikotarpio nuotrauka. Nors ji nedatuota, nežinomas ir autorius, užrašas ant jos skelbia, kad joje įamžinti J. Šliūpas su sūnumi Kęstučiu⁸ Rygoje (*ŠUB*, nr. 77) (žr. 3 pav.).

⁸ Pastebėta, kad Šliūpo sūnaus vardas įvairiuose šaltiniuose varijuoja: *Kęstutis* ir *Keistutis*.

3 pav. J. Šliūpas su sūnumi Kęstučiu Rygoje (duomenys nežinomi; ŠUB).

Pareigos

Pasirinkimas skirti Šliūpą diplomatinėms pareigoms nebuvo vienareikšmiškas atsižvelgiant į jo veiklą ir įsitikinimus bei pažiūras. „Reikia pripažinti, kad J. Šliūpo idėjos buvo žinomos to meto lietuvių politikams, bet joms jie nepritarė. Kurioziškas faktas įvyko 1919 m. Lietuvos valstybės Taryboje renkant J. Šliūpą Lietuvos diplomatinio atstovu Latvijai ir Estijai. Kai kurie Tarybos nariai suabejojo, ar jis galės tinkamai atstovauti Lietuvai, nes buvo Lietuvos ir Latvijos respublikos šalininkas [žr. 53 išnaša: 1919 – 1920 m.⁹ jis buvo Lietuvos diplomatijos atstovas Latvijai ir Estijai.]. Kartu reikia atkreipti dėmesį į tai, kad Šliūpas Lietuvos ir Latvijos sąjungos idėjos niekada neatsisakė ir ją propagavo įvairiuose renginiuose bei susitikimuose su latvių politikais ir inteligentais [54 išnaša: žr. Šliūpas, Jonas. *Lietuvių ir latvių sąjunga...* p. 7, 10]. Tai akivaizdžiai matyti ir iš jo vėlesnių publikacijų ir pasisakymų [55 išnaša: žr. ten pat, p. 24].“ (J a n u ž y t ė 2007, 17).

Reikėtų paminėti dėmesio vertą faktą, kad Šliūpas tuo pačiu metu buvo atstovas ir Latvijoje, ir Estijoje: „1919 IX išsiųstas Lietuvos pasiuntiniu Latvijai ir Estijai.“ (LE 1964, 56). Tai užfiksuota ir *Lietuvos albume*, kur įrašas po Šliūpo portretine nuotrauka lietuvių ir anglų kalbomis byloja: *Pirmas Lietuvos atstovas Latvijoje ir Estijoje. First charge d'affaire in Latvia and Estonia (LA)* (žr. 4 pav.).

⁹ Straipsnio autorė taip pat mini tokį netikslų laikotarpį.

4 pav. Nuotrauka iš Lietuvos albumo

Lietuvių kalba paskelbtuose šaltiniuose Šliūpo pareigos vadinamos įvairiai. Vienur rašoma, kad Lietuvos vyriausybė paskyrė jį *nuolatiniu atstovu Latvijoje* (B u t k u s 1993, 23), kitur tiesiog sakoma, kad jis yra *atstovas* (URM; E i d i n t a s 1989, 79), kituose šaltiniuose Šliūpas vadinamas *pasiuntiniu* (Jakštas 1996, 237). Pavyzdžiui, Julius Būtėnas rašo: „1919 m. rudenį prezidentas A. Smetona J. Šliūpą paskyrė Lietuvos pasiuntiniu į Latviją ir Estiją.“ Bet ten pat toliau cituoja Šliūpo autobiografiją, iš kurios aišku, kad jis save vadino tiesiog atstovu: „Atvykus Lietuvon mane paskyrė atstovu Rygoje, ten atsidūriau su p. Ladu Natkevičiumi [1 išnaša: Ladas Natkevičius (1893–1945) – karininkas, vėliau diplomatas, paskutinis Lietuvos pasiuntinys Maskvoje iki 1940 m.], kaip atašė“ (Būtėnas 2004, 201). Taip pat parašyta ir po Šliūpo portretine nuotrauka *Lietuvos albume: Pirmas Lietuvos atstovas Latvijoje ir Estijoje. First charge d'affaire in Latvia and Estonia (LA)*. Nors esama tam tikro neatitikimo tarp abiejų kalbų pavadinimų – *charge d'affaire*, kaip matyti iš žodyno, lietuviškai verčiama ir *(laikinas) reikalų patikėtinis*, ir *(misijos) pasiuntinys* (P i e s a r s k a s 2000, 150). Išstudijavus publikacijas aki-vaizdu, kad pavadinimų įvairovę lemia siekis laikytis tikslumo įvardijant to meto diplomatinei tarnybai būdingas pareigas.

Matyti, kad įvairuoja ir Šliūpo pareigų pavadinimai. XX a. pirmos pusės Latvijos spaudoje Šliūpas dažniausiai vadinamas šiuolaikinėje latvių kalboje pasenusiu laikytinu žodžiu *priekšstāvis*, t. y. atstovas (plg. ‘*novec. Pārstāvis*’ (LLVV 6, 1987, 386)). Kitur vartojamas pareigoms pavadinti žodis *sūtnis*, t. y. pasiuntinys, pavyzdžiui, minėtose spaudos publikacijose. Šio žodžio kilmę aiškina Konstantinas Karulis (Konstantīns Karulis): Atis Kronvaldas¹⁰ sukūręs šį naują žodį (1869) ir tai yra vedinys iš veiksmažodžio *sūtīt* (siųsti). XVII–XVIII a. vartotas reikšme

¹⁰ Atis Kronvalds (1837–1875) – pedagogas, visuomenės veikėjas, publicistas, kalbininkas (LRB 1992, 176).

vėstnieks (ambasadorius), o diplomato reikšmė pavartojo Georgas Mancelis¹¹. Žodžių *vėstnieks* ir *sūtnis* reikšmės diferencijuotos XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmeciais: aukštesnio rango – *vėstnieks* (plg. rusų *ноconi*), žemesnio rango (po jo) – *sūtnis* (plg. rusų *носланик*) (K a r u l i s 1992, 329). Tai matyti dabartinėje latvių kalboje, kur *sūtnis* „1. pol. Aiz vėstnieka nākamais (zemākais) diplomātiskais rangs ārlietu resorā; persona, kam ir šāds rangs. 2. Pārstāvis, ko (piemēram, valsts, uzņēmums, organizācija) sūta (uz kurieni, pie kā, parasti ar noteiktu uzdevumu)“ [Po ambasadoriaus kitas (žemesnis) diplomatinis rangas užsienio reikalų žinyboje; asmuo, kuris turi tokį rangą. 2. Atstovas, kurį (pavyzdžiui, valstybė, įmonė, organizacija) siunčia (kur, pas ką, dažniausiai su tam tikra užduotimi)] (*LLVV* 7₂, 1991, 291). Vis dėlto kai kuriuose rašytiniuose šaltiniuose pasitaiko ir kitokių jo pareigų pavadinimų, nelabai tikslių. Pavyzdžiui, Lapinio nuotraukoje jis pavadintas kariniu atstovu (latv. *militārais pārstāvis*). Tiksliausia būtų J. Šliūpą latviškai vadinti *sūtnis*.

Pasitraukimas iš pareigų

Kitas ne mažiau įdomus ir svarbus klausimas: kada ir kodėl pasitraukė iš atstovo pareigų Šliūpas? Iš šalies Šliūpo veikla buvo vertinama palankiai ir jame buvo įžvelgiamas potencialas: „Jonas Šliūpas buvo vienas žymiausių to meto lietuvių visuomenės veikėjų ir galėjo tapti įtakinga politine figūra Lietuvos Respublikoje. Bent taip jau atrodė, kai jis buvo paskirtas Lietuvos atstovu Latvijoje ir Estijoje. Tačiau dėl konfliktų su Lietuvos užsienio reikalų ministru A. Voldemaru¹² (J. Šliūpas siūlė nedelsiant pradėti derybas su Tarybų Rusija, o Voldemaras orientavosi į Vokietiją), nusivylęs diplomato tarnyba, Jonas Šliūpas 1920 m. atsisakė savo pareigų ir veikė tik kaip JAV lietuvių organizacijų atstovas Lietuvoje“ (E i d i n t a s 1989, 79). Kitur teigiama, kad nesutarimų kilo su Latvijos užsienio reikalų ministru Zigfrydu Meierovicu (Zigfrīds Meierovics)¹³. Šios nuomonės laikosi Jakštas: „Gal dėl svajojamos Latvijos – Lietuvos respublikos, o gal ir dėl kitų priežasčių jis, sako, nesutarė su Latvijos užsienio reikalų ministru Z. Meierovicis¹⁴. Tad tarnyba jam negalėjo būti prie širdies“ (J a k š t a s 1996, 237). Šliūpo atsiminimuose taip pat randama netiesioginio patvirtinimo, kad atsisakymo pareigų priežasties reikėtų ieškoti Latvijos pusėje. Būtėnas skelbia Šliūpo išsakytą nuomonę dėl šio žingsnio: „Man diplomatinis darbas nebeatiko, todėl naujais 1920 metais padėkojau J. E. Valstybės Prezidentui A. Smetonai už tarnybą. Galbūt ir neišmintingai padariau pasitraukdamas, kada Latvijoje buvau pergyvenęs labai sunkią padėtį.

¹¹ Georgs Mancelis (1593–1654) – vokiečių tautybės latvių literatas ir kalbininkas (*LRB* 1992, 213).

¹² Augustinas Voldemaras (1883–1942) – tarpukario Lietuvos politikos veikėjas, istorikas, pirmosios Vyriausybės vadovas (*VE*).

¹³ Zigfrydas Ana Meierovicas (Zigfrīds Anna Meierovics; 1887–1925) – žymus Latvijos visuomenės ir politikos veikėjas, pirmasis Latvijos užsienio reikalų ministras ir antrasis Latvijos Respublikos Ministras prezidentas (*VE*).

¹⁴ Taip ši pavardė parašyta J. Jakšto, tačiau akivaizdu, kad kalbama apie tą patį asmenį.

Visgi mano simpatijos latvių tautai neatslūgo, nes maniau, kad tik Mejerovitzas¹⁵ ir keli kiti latviai tebuvo Lietuvos nedraugai, o ne latvių tauta, kurios vienybę su lietuviais juk skelbiau nuo „Aušros“ laikų, ir tikiu, kad abiejų tautų sujungimas ateityje yra būtinas, kaip nepriklausomybės išlaikymo laidas“ (B ū t ė n a s 2004, 202). J. Šliūpo archyve rastas Šliūpo laiškas (tikėtina – juodraštis, nes jame esama taisymų) užsienio reikalų ministrui. 1919 metų gruodžio 26 d. iš Kauno jis rašo: „Sugrižęs iš Rygos turiu už garbę pranešti p. Užsienio Ministeriui, kad atlikęs esmi savo pasižadėjimą, sulyg išgalėjimo. P-ui Prezidentui žadėjau tarnauti iki Kalėdų, ir jis su tuomi sutiko. Tad jaučiuosi pasiliosavęs ėšas nuo Atstovybės pareigų Rygoje. Pabaigęs tarnybą, turiu pasisakyti, kad užduotys mano nepavyko. <...> p. Prezidentas mano tarnybos telinkėjo tiktai iki Kalėdų, dabar padedu tą našą šalin tikrai su ramia širdžia. O dirbau kaip galėjau prie labai sunkių aplinkybių; ir karės metu atstovybės buveinė apšaudoma dažnai buvo. Kad darbas neatnešė linkimų pasekmių, labai [ap]gailėstauju; tačiau tikiu, kad kas kitas bus laimingesnis“ (A). J. Būtėno knygos priede pateiktoje Šliūpo biografijoje rašoma: „1920.01 – Išvyko į JAV rinkti aukų Lietuvos atstatymui ir pramonės investicijų“ (B ū t ė n a s 2004, 263). Panašiai ir kitame šaltinyje: „1920 I vėl grįžo į Kauną ir V 1 išvyko į JAV rinkti Lietuvos atstatymui aukų...“ (LE 1964, 56).

Skelbiama ir tai, kad diplomatinė tarnyba „<...> netiko aštriam jo būdui, o pareigų centrinėje valdžioje Kaune niekas jam nepasiūlė – nepaisant praeities nuopelnų. Mat pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvą valdė krikščionys demokratai, kuriems Šliūpo laisvamanybė buvo nepakenčiama. Nemėgo jo ir vėliau valdžioje įsitvirtinę tautininkai, Antanas Smetona net apkaltino jį norint sukelti Lietuvoje revoliuciją“ (V).

Atstovybė Rygoje

Su Šliūpo diplomatine veikla susijęs ir ne mažiau įdomus yra klausimas dėl atstovybės Rygoje. Apie tai taip pat užsimenama Šliūpo autobiografijoje: „<...> važiuojant Rygon, buvome apšaudomi vokiečių iš Padauguvio. Ir Rygoje mano atstovybės namuose (Elžbietos g. 15) beveik visi langai neturėjo stiklų, kurie buvo subyrėję nuo patrankų trenksmo“ (B ū t ė n a s 2004, 201). Orientuojantis Rygoje ir įvertinant anuometinę situaciją, galima tuo patikėti, nes minėta gatvė (latv. *Elizabetes iela*) yra gana netoli upės, einant uosto kryptimi. Pavyko rasti Šliūpo atsiminiuose minėtą pastatą šioje gatvėje. 15 numeriu pažymėtame name dabar įsikūrusi Austrijos ambasada ir biurai (žr. 5 pav.). Kita vertus, gali būti, kad tai ne tas namas, nes gatvė galėjusi būti trumpesnė nei šiuo metu, prasidėti toliau nuo upės – apie tai netiesioginių nuorodų galima rasti, pavyzdžiui, enciklopedijoje, skirtoje Rygos miestui (R 1988, 357). Kadangi jokio skiriamą ženklo ant pastato nerasta, tai dar reikalauja papildomų tyrimų, todėl minėtos informacijos pateikimas vertintinas tik kaip viena iš galimų hipotezių – atsakas į autobiografijoje minėtą faktą.

Įdomu būtų išsiaiškinti ir tai, kaip vadinosi atstovybė ir ar tas pavadinimas turi ryšį su Šliūpo eitomis pareigomis. „Visuotinės lietuvių enciklopedijos“ straipsnyje

¹⁵ Dar vienas minėto asmens pavardės užrašymo lietuviškai variantas.

Latvija pirmą kartą kalbant apie minėtą laikotarpį pavartotas terminas *ambasada*: „Nuo 1919 Rygoje veikė Lietuvos, Kaune – Δ [Latvijos] ambasados“ (VLE XI 2007, 578). Galima daryti prielaidą, kad tai nėra tikslūs minėtų institucijų pavadinimai, tiesiog apibendrinta sąvoka, kitaip būtų kalbama apie tai, kad Lietuvai Latvijoje jau tuo metu atstovavo ambasadorius. Latviškai ji galėtų būti vadinama *sūtniecība* ‘pasiuntinybė’ – „Vēstniecība; arī diplomātiska misija“ [Ambasada; taip pat diplomatinė misija] (LLVV 7₂, 1991, 291).

5 pav. Pastatas Rygoje, *Elizabetės gatvėje* 15 (2011 03 10; Reginos Kvašytės nuotrauka)

Jono Šliūpo ryšiai su Latvija po pasitraukimo iš pareigų

Po pasitraukimo iš atstovo pareigų (1920 m.) Šliūpas nenutraukė ryšių su Latvija. Kad jis lankėsi oficialiuose renginiuose, taip pat susijusiuose su lietuvių ir latvių bendradarbiavimu, patvirtina kai kurios šiuos įvykius įamžinusios nuotraukos. Pavyzdžiui, archyve rasta latvių fotografo Krišo Rakės¹⁶ 1928 m. birželio 17 d. vykusio *Lietuvių–latvių draugijos suvažiavimo* dalyvių nuotrauka, kur pirmoje eilėje (šeštas iš kairės) sėdi Šliūpas (A; žr. 6 pav.). Ant nuotraukos matyti ir fotografo dirbtuvės adresas: *Ganu iela 4*. Ji tikrai daugiau nei dešimtmetį veikė minėtos gatvės (lietuviškai gatvės pavadinimas būtų – Piemenų g.) name (K o r s a k s 2005).

¹⁶ Krišs Rake (1897–1965) – fotografas, apie kurį žinoma, kad maždaug apie 1925 m. jis pamėgo daryti grupines nuotraukas (K o r s a k s 2005).

6 pav. Lietuvių–latvių draugijos suvažiavimo dalyviai (1928 06 17; Krišo Rakės nuotrauka; *ŠUB*).

Kitoje nuotraukoje (autorius Otto Laiva¹⁷), gautoje iš Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus (žr. 7 pav.), nufotografuoti Tērvetės (latv. *Tērvete*) sanatorijos naujojo pastato atidarymo iškilnių svečiai. Tarp jų pirmoje eilėje dešimtas iš kairės „Lietuvos Raudonojo kryžiaus pirmininkas, gydytojas, visuomenės veikėjas Dr. J. Šliūpas (1861–1944)“, šalia jo – 9-oji – žmona Grasilda Grausla (Grauslas)¹⁸ (1932 07 24; *LNVM*). Iškilnėse taip pat dalyvavo ir Latvijos prezidentas Albertas Kviesis (septintas) su žmona Elza (šešta). Akivaizdu, kad ryšiai buvo palaikomi ir plėtojami per kitas pareigas, tačiau galima daryti prielaidą, kad tie ryšiai užsimezgė tada, kai Šliūpas vykdė atstovo pareigas.

¹⁷ Otto Laiva – apie jį žinoma tiek, kad tai fotografas Rygoje.

¹⁸ Taip J. Šliūpo antrosios žmonos Grasildos Grauslytės pavardė užrašyta latviškai, turbūt remiantis anglakalbiu pavardės variantu. Lietuviška pavardė turėtų būti perteikta latviškai *Grauslīte*.

7 pav. Tērvetės sanatorijos naujojo pastato atidarymo iškilmių svečiai (1932 07 24; Otto Laivos nuotrauka; *LNVN*).

Būtina paminėti taip pat faktą, kad Jono Šliūpo veikla buvo įvertinta Latvijos valstybės apdovanojimu. Tai skelbia įvairūs šaltiniai, pavyzdžiui, „1933 m. apdovanotas Latvijos Trijų žvaigždžių ordinu“ (*LE* 1964, 56). Archyve rastos teikimo apdovanoti ordinu raštų kopijos, gautos iš Latvijos archyvo. Jų yra du – pirmas datuotas 1928 m., o antras – 1932 m. Nelabai suprantama, kodėl jų yra du ir jie datuoti skirtingais metais, o apdovanotas vieną kartą (po antrojo teikimo 1932 m.) – 1933 m. Pirmasis yra be jokių rezoliucijų apie nutarimą, jame tik Lietuvos atstovai, tarp kurių Šliūpas pirmasis. Galima daryti prielaidą, kad tąkart buvo tik parengtas teikimas, bet jis nebuvo svarstomas.

Šiuolaikinėje latvių spaudoje ir įvairiuose leidiniuose Šliūpo vardas pirmiausia siejamas su jo iškelta bendros lietuvių ir latvių valstybės idėja (apie tai rašo ir latvių istorikai, pavyzdžiui, *A n d e r s o n s* 1967; *Š i l d e* 1982). Tai paminėta ir Latvijos prezidentės Vairo Vykės-Freibergos (Vaira Vīķe-Freiberga) vizito Lietuvoje metu 2001 m.: „Latviešu kultūra lietuvišu intelektualiems vienmēr bijusi iedvesmas avots. Nav nejaušība, ka vēl pagājušā gadsimta beigās lietuvišu politikis un publicists Jons Šļūps uzrakstīja plaša apjoma apceri ‘Latviešu tauta kādreiz un šodien’, bet Stokholmā nāca klajā viņa vēsturiski zīmīgs darbs – ‘Lietuvišu un latviešu republika un Ziemeļu tautu savienība’.“ [Latvių kultūra lietuvių intelektualams visada buvo iškvepimo šaltinis. Nėra atsitiktinumas, kad dar praėjusio amžiaus [XIX a. – R. K.] pabaigoje lietuvių politikas ir publicistas Jonas Šliūpas parašė plačios apimties kūrinį „Latvių tauta senovėje ir šiandien“, o Stokholme pasirodė jo istoriškai reikšmingas darbas – „Lietuvių ir latvių respublika ir šiaurės tautų sąjunga“] (*V ī ķ e - F r e i b e r g a* 2001, 2).

Kelios kalbinės pastabos

Kitų kalbų asmenvardžių rašymas latvių kalba remiasi tarimu ir Latvijoje yra reglamentuotas. Lietuvių tikrinių vardų perteikimas latvių kalba labai dažnai susilaukia kalbininkų dėmesio, jis taip pat yra reglamentuotas – dar 1961 m. išleista instrukcija, kaip rašyti lietuviškus tikrinius vardus, t. y. tiek vardus ir pavardes, tiek vietovardžius (*NĪAL*), vėliau kai kurios nuostatos tikslintos (*I* 1998). Taip buvo nuo seno, nors visuomet spaudoje ir kitur spausdintuose tekstuose randama įvairių, taip pat ir netaisyklingų perteikimo atvejų. Tai pasakytina ir apie šiuolaikinę spaudą, tačiau galioja ir to meto, kai Latvijoje darbavosi Šliūpas, sąlygomis. Su asmenvardžio perteikimu susijęs ir jo linksniavimas.

Kalbant apie Šliūpo vardą ir pavardę, galima pirmiausia pastebėti, kad spaudoje jie dar rašomi senąja rašyba, t. y. gotikiniu šriftu (faktūra; žr. 2 pav.), o vėliau, kai ši rašybos reforma 1919 m. įteisinta Švietimo ministerijos įsakymu ir nurodytas tikslus laikas, kada įsigalioja – 1921 m. liepa (B e r g m a n e, B l i n k e n a 1986, 36), jau naujaja – antikva. Dėl tikrinių vardų perteikimo galima pasakyti, kad įvairovė tikrai didelė – vienur šaknyje trumpoji balsė, kitur ilgoji (plg. knygų rodyklėse *Šlups (Šliupas) Jons* (Š i l d e 1982) ir *Šļūps (Šliupas, Szliupas)* (A n d e r s o n s 1967).

Pastebėta ir lietuvių formų išsaugojimo ir (arba) rusų kalbos įtakos atvejų – kai linksniuojama taip, kaip toliau cituotose ištraukose: „Dr. Jonas Šliupasa kungs. Šodien Šliupasa kgs [kungs – R. K.]“ (*BZ* 1919 08 22); „Šļūpasa kungs, kurš savos politiskos uzskatos aizstāvējis jo ciešu tuvināšanas starp abām valstīm, būs arī īstā persona, kura spēs likt pamatu lietaviešu-latviešu draudzībai oficiālā ceļā“ [Mes išreiškiame įsitikinimą, kad ponas Šliūpas, kuris savo politiniais įsitikinimais gynęs ypač glaudų suartėjimą tarp abiejų šalių, bus ir tikrasis asmuo, kuris sugebės padėti pagrindus lietuvių-latvių draugystei oficialiu keliu] (*BZ* 1919). Savo ruožtu šiuolaikinėse publikacijose dažniausiai atitinka kitakalbių asmenvardžių perteikimo nuostatas ir rašoma *Jons Šļūps*.

Išvados

Jono Šliūpo gyvenime Latvijai teko svarbus vaidmuo. Remiantis ištirtais šaltiniais galima daryti išvadas, kad:

1) medžiagos apie Šliūpo kaip diplomato veiklą yra ir Lietuvoje, ir Latvijoje, tik ji dar nepakankamai tyrinėta ir nevienodai interpretuojama;

2) Šliūpo kaip Lietuvos atstovo Latvijoje veikla truko nuo paskyrimo 1919 m. rugpjūčio 12 d. iki 1919 m. gruodžio 25 d., kada laiške užsienio reikalų ministrui (1919 12 26) pranešė apie atsistatydinimą;

3) pareigų pavadinimas pateikiamas įvairiai, tačiau dažniausiai Šliūpas vadina-
mas *Lietuvos atstovu Latvijai ir Estijai*, savo ruožtu latvių tekstuose įvardijamas
žodžiais *priekštāvis* (pasenęs žodis) arba *pārstāvis*, t. y. atstovas;

4) teigiama, kad iš diplomatinės tarnybos Latvijoje Šliūpas pasitraukė dėl nesutarimų su ministrais – vienur sakoma, kad su Lietuvos užsienio reikalų ministru

Augustinu Voldemaru, kitur – kad su Latvijos užsienio reikalų ministru Zigfrydu Meierovicu;

5) atstovybės patalpos, pasak paties Šliūpo, buvusios Elizabetės g. 15, tačiau trūksta duomenų tvirtinti, kad ano meto ir dabartinis pastatai Rygoje, šioje gatvėje, pažymėti 15 numeriu, yra tie patys;

6) ryšiai su Latvija po pasitraukimo iš pareigų išliko, jie susiję su nauja Šliūpo veikla ar pareigomis – tai rodo kai kurios archyve ir muziejuje rastos nuotraukos;

7) Šliūpo pavardė Latvijos spaudoje jo tarnybos metu buvo rašoma senąja (gotikine) rašyba, o perteikiant dažnai pridodama latvišką galūnę *-s* prie lietuviškos pavardės su galūne *-as* (taip ir linksnuojama), šiuolaikinėse publikacijose atitinka kitakalbių pavardžių perteikimo nuostatas: *Jons Šliūps*.

Tekstų ir nuotraukų šaltiniai

BV – *Baltijos Vėstnesis*. Nr. 74 (1919 08 23); Nr. 89 (1919 09 10)

BZ – *Brīvā Zeme*. Nr. 17 (1919 08 20); Nr. 19 (1919 08 22)

LNV – Latvijas Nacionālais vēstures muzejs

RR – *Rigasche Rundschau*. Nr. 94 (1919 11 12)

ŠUB – Šiaulių universiteto bibliotekos aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvas

Literatūra

A n d e r s o n s 1967 – Eduards Andersons, *Latvijas vēsture 1914–1920*, [Stockholm]: Daugava.

B e r g m a n e, B l i n k e n a 1986 – Anna Bergmane; Aina Blinkena, *Latviešu rakstības attīstība*, Rīga: Zinātne.

B u t k u s 1993 – Zenonas Butkus, *Lietuvos ir Latvijos santykiai 1919–1921 metais*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

B ū t ė n a s 2004 – Julius Būtėnas, *Aušrininkas dr. Jonas Šliūpas*, Vilnius: Žara.

E i d i n t a s 1989 – Alfonsas Eidintas, *Jonas Šliūpas*, Kaunas: Šviesa.

I – *Instrukcija par vārdu un uzvārdu lietošanu un rakstību latviešu literārajā valodā*, Rīga: LR Valsts valodas centrs, 1998.

J a k š t a s 1996 – Juozas Jakštas, *Dr. Jonas Šliūpas. Jo raštai ir tautinė veikla*, Šiauliai: Saulės delta.

J a n u ž y t ė 2007 – Audronė Janužytė, „Lietuvių istorikų politikų valstybingumo samprata (1907–1918 m.)“, *Istorija*. Mokslo darbai, t. 65, 12–25.

K a r u l i s 1992 – Konstantīns Karulis, *Latviešu etimoloģijas vārdnīca*, II d., Rīga: Avots.

K o r s a k s 2005 – Pēteris Korsaks, “Fotogrāfs Krišs Rake” [prieiga internete: <www.mezaparks.blogspot.com/2005/05/kris-rake.html>, žiūrėta 2011-06-19].

LA – *Lietuvos albumas*.

LĀDD – *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki 1918–1991*, Biogrāfiskā vārdnīca, Sast. Ē. Jēkabsons, V. Ščerbinskis, Rīga: Zinātne, 2003.

L a u r i n a v i č i u s 2011 – Česlovas Laurinavičius, *Voruta*. – 2011, geg. 21, nr. 10 (724), p. 1, 14 [prieiga internete: <www.voruta.lt/gaire/jonas-sliupas/>, žiūrėta 2011-06-21].

LE – *Lietuvių enciklopedija*, t. XXX, Boston, 1964.

- LLVV – *Latviešu literārās valodas vārdnīca*, Rīga: Zinātne, 6₂ sēj., 1987; 7₂ sēj., 1991.
- LRB – *Latviešu rakstniecība biogrāfijās*, Rīga: Latvijas enciklopēdija, 1992.
- ŅĪAL – *Norādījumi par citvalodu īpašvārdu pareizrakstību un pareizrunu latviešu literārajā valodā*. IV. *Lietuviešu valodas īpašvārdi*, Sast. T. Porīte, Rīga: LPRS Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1961.
- P i e s a r s k a s 2000 – Bronislovas Piesarskas. *Didysis anglų-lietuvių kalbų žodynas*. Trečias pataisytas leidimas, Vilnius: Alma littera.
- R – *Rīga*: enciklopēdija, Rīga: Galvenā enciklopēdiju reakcija, 1988.
- Š i l d e 1982 – Ādolfs Šilde. *Pirmā Respublika. Esejas par Latvijas valsti*, Brooklyn: Grāmatu Draugs.
- Š i m k u s 2007 – Robertas Šimkus, „Latvijos ir Lietuvos istoriografijos paralelės: bandymai bendradarbiauti ir problemas tarpukaryje“, *Lietuvos istorijos studijos*, 19, 100–112.
- Š l i ū p a s 2003 – Interviu su Vytautu Šliūpu [prieiga internete: <www.samogit.lt/KULTURA/sliupas.lt.htm/>, žiūrėta 2011-06-10].
- T r e i j s 2003 – Rihards Treijs. *Latvijas diplomātija un diplomāti (1918–1940)*, Rīga: Latvijas Vēstnesis.
- U R M – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija [prieiga internete: <www.urm.lt>, žiūrėta 2011-03-10].
- V – prieiga internete: <www.veidas.lt/nuveike-tiek-tarsi-butu-gyvenes-tris-gyvenimus>, žiūrėta 2011-06-19].
- V E – *Wikipedia* [prieiga internete: <www.wikipedia.org>, žiūrėta 2011-06-19].
- V a n a g a 2004 – Baiba Vanaga, „Mākslinieka tēls 20. gs. 20.–30. gadu latviešu fotogrāfijā: tipoloģiskais aspekts“, *Latvijas Arhīvi*, 19–58.
- V i ķ e - F r e i b e r g a 2001 – „Mums vienas saknes, jūra un zvaigznes debesīs“ [Valsts prezidentes Vairas Viķes-Freibergas valsts vizīte Lietuvā], *Latvijas Vēstnesis*, 15.03.2001.
- V L E – *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. XI, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007.

Regina Kvašytė

Jonas Šliūpas Latvijoje (1919–1920 m.)

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *Jonas Šliūpas, diplomatinė veikla, Lietuvos atstovybė, Latvija.*

Straipsnio tikslas – išsiaiškinti J. Šliūpo kaip Lietuvos atstovo Latvijoje veiklą. Informacija rinkta iš įvairių šaltinių: paskelbtų kitų autorių tyrimų, Latvijos spaudos, Latvijos nacionalinio istorijos muziejaus ir aušrininko dr. J. Šliūpo archyvo Šiaulių universiteto bibliotekoje, taip pat interneto.

Remiantis ištirtais šaltiniais galima daryti išvadas, kad: 1) medžiagos apie J. Šliūpo kaip diplomato veiklą yra ir Lietuvoje, ir Latvijoje, tik ji dar nepakankamai tyrinėta ir nevienodai interpretuojama; 2) J. Šliūpo kaip Lietuvos atstovo Latvijoje veikla truko maždaug

penkis mėnesius – nuo paskyrimo 1919 m. rugpjūčio 12 d. iki 1919 m. gruodžio 25 d., kada laiške užsienio reikalų ministrui (1919 12 26) pranešė apie atsistatydinimą; 3) pareigų pavadinimas pateikiamas įvairiai, tačiau dažniausiai J. Šliūpas vadinamas *Lietuvos atstovu Latvijai ir Estijai*, savo ruožtu latvių tekstuose įvardijamas žodžiais *priekšstāvis* (pasenęs žodis) arba *pārstāvis*, t. y. atstovas; 4) teigiama, kad iš diplomatinės tarnybos Latvijoje J. Šliūpas pasitraukė dėl nesutarimų su ministrais – vienur sakoma, kad su Lietuvos užsienio reikalų ministru Augustinu Voldemaru, kitur – kad su Latvijos užsienio reikalų ministru Zigfrīdu Meierovicu; 5) atstovybės patalpos, pasak paties J. Šliūpo, buvusios Elizabetės g. 15, tačiau trūksta duomenų tvirtinti, kad ano meto ir dabartinis pastatai Rygoje, šioje gatvėje, pažymėti 15 numeriu, yra tie patys; 6) ryšiai su Latvija po pasitraukimo iš pareigų išliko, jie susiję su nauja J. Šliūpo veikla ar pareigomis – tai rodo kai kurios archyve ir muziejuje rastos nuotraukos; 7) J. Šliūpo pavardė Latvijos spaudoje jo tarnybos metu buvo rašoma dažnai pridodant latvišką galūnę *-s* prie lietuviškos pavardės su galūne *-as* (taip ir linksniojama), šiuolaikinėse publikacijose atitinka kitakalbių pavardžių perteikimo nuostatas: *Jons Šļūps*.

Regina Kvašytė

Jonas Šliūpas in Latvia (1919–1920)

S u m m a r y

Keywords: *Jonas Šliūpas, diplomatic activities, Lithuanian representative office, Latvia.*

The aim of the article is to analyze the activity of J. Šliūpas in Latvia being a Lithuanian representative. The information was collected from various resources: the researches published by other authors, Latvian press, National History Museum of Latvia and J. Šliūpas' archive in Šiauliai University as well as from Internet. The research was conducted by using the methods of resources analysis and comparativistic research.

After analyzing the resources one can conclude that: 1) the information about J. Šliūpas' diplomatic activity is available both in Lithuania and Latvia; however, it is not sufficiently studied and is interpreted differently; 2) the activities of J. Šliūpas as a representative of Lithuania lasted approximately five months – since his assignment on 12th August, 1919 to 25th December, 1919, when the letter to the Ministry of Foreign Affairs (26th December, 1919) informed about the resignation; 3) J. Šliūpas' duties are called variously; however, more frequently J. Šliūpas is called *the representative of Lithuania in Latvia and Estonia*; in the Latvian texts he is called as *priekšstāvis* (obsolete word) or *pārstāvis*, i.e. representative; 4) one claims that J. Šliūpas resigned his diplomatic office in Latvia due to disagreements with Ministers – one source mentions his disagreements with Augustinas Voldemaras, i.e. the Ministry of Foreign Affairs of Lithuania; the other sources mention disagreements with Zigfrīds Meierovics - the Ministry of Foreign Affairs of Latvia; 5) according to J. Šliūpas the premises of the representation office were situated on st. Elizbietos, 15; however, the lack of information does not allow claiming that the old and the present buildings situated in Riga on st. Elizabetes, 15 are the same ones; 6) after J. Šliū-

pas' resignation the relations with Latvia remained; they were related to his new activities or duties – is it proved by some photos found in archive and museum; 7) at the time of J. Šliūpas' office his surname in Latvian press was frequently wrote with Latvian ending –s added to the Lithuanian surname with ending –as (and was declined in that way); in the modern publications it corresponds with the regulations of transfer of foreign speakers' surnames: *Jons Šlūps*.

R e g i n a K V A Š Y T Ė
Lietuvių kalbotyros ir komunikacijos katedra
Šiaulių universitetas
P. Višinskio g. 38
LT-76352 Šiauliai
[kvasyte@hu.su.lt]